

בית הערבה: הפרחת האדמה המלוחה

מסע בתמונות אל העבר והפעם אל צפון ים המלח בעקבות סיפור הקמתו של קיבוץ בית הערבה בשנת 1939 ונטישתו במלחמת העצמאות. תולדותיו הקצרים והמרתקים של הקיבוץ נשתמרו בארכיוני הקיבוצים כברי וגשר הזיו שעם מייסדיהם נמנים מפוני בית הערבה

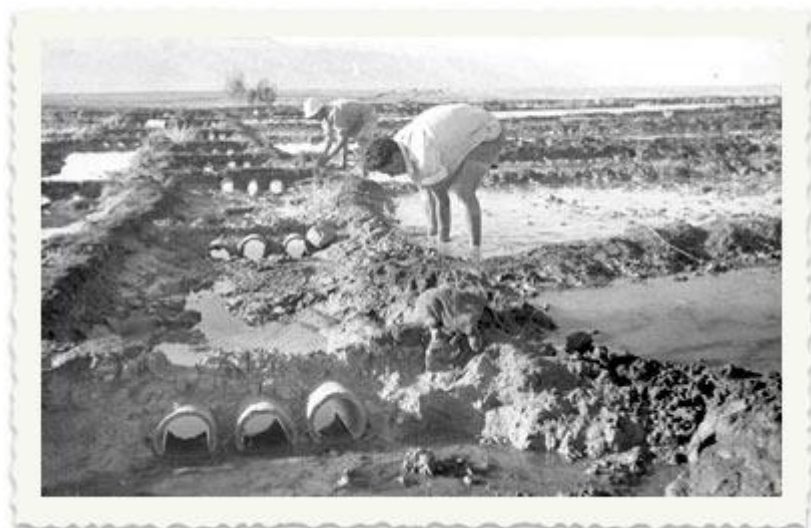
פורסם: 13.05.05, 08:35

"אני זוכר את בית הערבה, פיסת מדבר צרובה בארץ חרבה, ירדן זורם שקט כמו חלום וים המלח מת, מכאן ועד לסדום..." (חיים חפר ועמוס קינן).

כשלושה ק"מ מצפון לשפך הירדן, ליד מכון השאיבה ששימש את מפעל [האשלג של נובומייסקי](#), הבחין אגרונום המפעל פרידוביץ', שבמקום בו נשפכו מים מתוקים החלו לגדול צמחים. משה אייזיקוביץ', חבר רמת רחל, נשלח לאזור ב-17 לינואר 1939 כדי לבחון אם ניתן להכשירו לגידולים חקלאיים שיצדיקו הקמת ישוב. תוצאות הניסוי היו חיוביות וראשוני חברי בית הערבה הגיעו למקום.

בתצלום למעלה: תצלום אווירי של שכונת המגורים לחופו הצפוני של ים המלח. למטה: ברכות האידוי והמזח לקבלת האשלג מהמפעל בדרום.

חברי בית הערבה בנו ערוגות והזרימו לתוכן מים מהירדן, אשר הדיחו את המלחים הרוויים בקרקע. מדענים וכלכלנים אמרו בפיקפוק: "אם תזרעו - לא ינבוט, אם ינבוט - לא יגדל, אם יגדל - לא ייקצר...". הם כולם התבדו, ובגדול (ראו תמונות מצד ימין).

החיים בקיבוץ נכנסו למסלולם. משפחות חדשות הוקמו וילדים נוספים נולדו. בתמונה: חנה ודוד (קורנל) קורן עם בנם גדעון שניספה מאוחר יותר בתאונה בבית הערבה.

ובימים ההם אין "פריג'דר" בישראל. כדי להתקיים במקום לווהט זה, הוקם מפעל לייצור בלוקים של קרח. מוצאים ארגז, שמים בתוכו בלוק קרח ענק ויש מקרר.

הקיבוץ המבודד והמרוחק מעיני הבריטים, שימש בסיס לאימונים של הפלמ"ח, כולל תירגולים באש חיה. חברי בית הערבה סייעו לאנשי הפלמ"ח בהברחת עולים יהודים מעיראק, פרס וארצות ערב נוספות דרך היבשה, שחצו את הירדן לא הרחק מהקיבוץ. במקביל הוברחו גם כלי נשק ותחמושת אשר חסרו מאוד באותן שנים לכוח המגן העברי.

לצורך השמירה על מפעל האשלג סיפק השלטון רכב ונשק לגאלי, שנוצל גם הוא למבצעי הפלמ"ח. ב-17 ליוני 1946 יוצאת מחלקה בפיקודו של חיים (כידוני) ברלב למבצע "מרכלת" או בשמו המוכר "ליל הגשרים". המטרה: לפוצץ את גשר אלנבי הנמצא בקרבת מקום. היה זה מבצע ארצי מורכב, בסיומו נדרשה המחלקה להטמין את כלי נשק בכדים במי ולהסתלק מהשטח ללא עקבות.

בין השאר התפרנסו החברים מעבודות פריקה של אשלג. באותן שנים לא הייתה דרך בין סדום לבאר שבע ואת האשלג היו מעמיסים על קרונות בבריכות האידיי בסדום ומשלחים אותו על גבי דוברות ("מעונות") שנגררו למפעל הצפוני. עבודתם של חברי בית הערבה הייתה פריקת ה"מעונות" שהגיעו למזח בצפון ים המלח. בתמונה: חלוצים בהנהגת יהודה אלמוג מעמיסים את הקרנליט במפעל הדרומי.

האשלג היה נארז בשקים של 100 ק"ג כל אחד ונשלח דרך יריחו לכיוון ירושלים. בתמונה שיירת המשאיות מגיעה לעיר. שיירות אלו היו את הקשר התחבורתי של חברי בית הערבה לא"י.

מוסיה לנגוצקי, הממונה על צי הגוררות, היה מקצה מדי פעם לחברי בית הערבה את הספינה "מכור" לשיט להכרת חופי ים המלח.

במאי 1948 נחסמה הדרך לירושלים והמפעל שותק. הקשר היחידי אליו נשמר באמצעות מטוסים קלים. ב-14 למאי מבחינים חברי בית הערבה בשיירות גדולות של שריון, תותחים ורכבי צבא שנעים מכיוון גשר אלנבי לעבר ירושלים. החשש לגורל הקיבוץ והמפעל גובר, ונובומייסקי מנסה להשיג אצל עבדאללה מלך ירדן הסכמה לניטרליות האזור.

ב-15 למאי 1948 מתקבלת פקודה להוציא את האוכלוסיה הבלתי לוחמת מבית הערבה. שלושה ימים אחר כך ניתנת פקודת ה"הגנה" לפנות את בית הערבה ומתחיל פינוי אווירי של החברים למרכז הארץ. ב-20 לחודש מאי, י' אייר תש"ח, נעזב קיבוץ בית הערבה ולוחמיו האחרונים מפליגים בדרך הים לסדום.

20 שנה אחר כך, אחרי מלחמת ששת הימים, מגיעים יוצאי בית הערבה על צאצאיהם לביקור במקום שהיה יישובם הראשון (בתמונה).

אוסף הצילומים של קיבוץ בית הערבה (1939-1948) נמצא בארכיון הקיבוצים כברי וגשר הזיו אשר מייסדיהם היו ממפוני בית הערבה. רוב הצילומים צולמו במצלמתו של חנן הרצברגר ז"ל, חבר בית הערבה אשר נפל במלחמת העצמאות בהגנה על סדום השכנה. תודה נתונה לדוד קורן, חבר גשר הזיו, אשר היה באותן שנים "מְקַתֵּר" הקיבוץ וסייע בשיחזור הסיפור, ולחברי קיבוץ כברי אשר זכרונם עמם.

הטיולים הקודמים:

- [בין כנרת לבית שאן - האוסף של אליהו כהן ז"ל](#)
- [בית ילדים - האוסף של אליהו עמיצור ז"ל](#)
- [הקמת תחנת הכוח בנהריים - האוסף של אפרים \(פימה\) לזרוביץ ז"ל](#)
- [המאבק על ההתיישבות בבירה - מעזבונו של משה \(מונטג\) מן ז"ל](#)
- [פסח בין החרמש והפלס - חג החירות בימי ראשית ההתיישבות](#)
- [כולנו פועלים - כשהאחד במאי היה עדיין חג](#)
- [משואה לתקומה: הצלת קהילת בנגז'](#)

